

ANNA WITKOWSKA-PALEŃ*

MOTYWY UCZESTNICTWA OSÓB STARSZYCH W KLUBACH SENIORA NA PRZYKŁADZIE BADAŃ W ŚRODOWISKACH WIEJSKICH W WOJEWÓDZTWIE PODKARPACKIM

ABSTRAKT

Artykuł prezentuje wstępne wyniki badań wśród uczestników klubów seniora. Celem artykułu jest poszukiwanie odpowiedzi na pytanie, jakie są motywy uczestnictwa osób starszych w klubach seniora. Analizie poddano dane z ankiet przeprowadzonych w dziewięciu klubach seniora funkcjonujących w środowiskach wiejskich w północno-wschodniej części województwa podkarpackiego. Badaniami objęto 131 seniorów.

Analiza statystyczna wyników badań wykazała, że głównymi motywami przystępowania osób starszych do klubów seniora są dążenie do nawiązania nowych znajomości z osobami w podobnym wieku, a także pragnienie spędzania czasu wolnego w aktywny sposób oraz chęć zdobywania nowej wiedzy. Badania dowiodły także, że poziom wykształcenia respondentów różnicuje deklarowane przez nich motywy przystępowania do klubów seniora. Seniorzy z wykształceniem co najmniej średnim częściej niż osoby o niższym poziomie wykształcenia pragną integrować się z innymi seniorami oraz rozwijać i pogłębiać swoją wiedzę. Osoby z wykształceniem zasadniczym zawodowym chcą przede wszystkim aktywnie spędzać swój czas wolny. Natomiast osoby z wykształceniem podstawowym częściej niż innych badanych do uczestnictwa w klubie seniora motywuje odczuwana samotność i brak pomysłu na zagospodarowanie czasu wolnego. Badania dotyczące motywów uczestnictwa osób starszych w klubach seniora mogą mieć wartość nie tylko poznawczą, lecz także praktyczną. Mogą być przydatne dla podmiotów realizujących programy

---

* Uniwersytet Rzeszowski, Instytut Nauk Socjologicznych, Zakład Pracy Socjalnej;
ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-7595-0575>

aktywizacyjne dla osób starszych w środowiskach lokalnych, szczególnie gdy problemem jest odpowiednie zmotywowanie osób starszych do udziału w tego rodzaju inicjatywach.

SŁOWA KLUCZOWE: klub seniora, motywy uczestnictwa, osoby starsze

WPROWADZENIE

Od początku XXI stulecia obserwuje się powolny, aczkolwiek stopniowy wzrost aktywności społecznej osób w wieku senioralnym, jednak wciąż jeszcze dość liczna grupa seniorów w naszym kraju, po przestaniu pracy zawodowej, prowadzi głównie domocentryczny styl życia, ograniczając tym samym swe kontakty z szerszym otoczeniem zewnętrznym. W szczególnej sytuacji znajdują się zwłaszcza seniorzy zamieszkujący tereny wiejskie. Z uwagi na utrudniony dostęp do różnych instytucji (np. kulturalnych, edukacyjnych, świadczących usługi aktywizacji i integracji społecznej) i nierzadko brak transportu publicznego, seniorzy na wsi pozostawieni są samym sobie, a ich aktywność koncentruje się głównie wokół spraw domowych i rodzinnych (Sienkiewicz-Wilowska, 2017, s. 377–378; Szarota, 2018, s. 250–251). Nie bez znaczenia są też stereotypy na temat osób starszych, aktywna starość bowiem to ciągle jeszcze nowe zjawisko, a seniorów postrzega się jako osoby bierne, schorowane, o ograniczonej sprawności, które po przejściu na emeryturę wycofują się z aktywnego życia społecznego (Rynkowska, 2016, s. 92).

Obecnie jednym z ważniejszych celów polityki senioralnej jest aktywizacja społeczna osób starszych. Do seniorów kierowane są różne programy rządowe i lokalne inicjatywy, mające na celu zwiększanie ich zaangażowania w życie społeczne, a tym samym sprzyjające ich integracji oraz zmierzające w kierunku przełamywania poczucia bierności i izolacji społecznej. Jeszcze na początku tego stulecia większość instytucji integracji i aktywizacji seniorów (np. uniwersytety III wieku, kluby seniora) funkcjonowała głównie na poziomie dużych i średnich miast, natomiast od niespełna dekady obserwuje się systematyczny rozwój takich placówek także w środowiskach wiejskich. Do ich powstania przyczyniły się wdrożenie i realizacja rządowego programu Senior+ na lata 2015–2020 oraz jego kontynuacja w kolejnych latach (okres 2021–2025). W ramach programu do końca 2022 r. w Polsce powstało ponad 800 klubów seniora, z czego większość na terenie gmin wiejskich (51%) i miejsko-wiejskich

(30%) (*Rząd przeznaczy 300 mln zł...*). Biorąc pod uwagę dynamiczny wzrost liczby klubów seniora w środowiskach wiejskich, warto postawić pytanie, co motywuje osoby starsze do uczestnictwa w tego typu placówkach oraz jakie korzyści czerpią z tego rodzaju przynależności.

ZAKRES DZIAŁALNOŚCI I FUNKCJE KLUBÓW SENIORA

Wyjaśniając motywy uczestnictwa osób starszych w klubach seniora, należy przede wszystkim zwrócić uwagę na ich potrzeby, które mogą być zaspokajane poprzez przynależność do tego rodzaju placówek. W literaturze przedmiotu „motywem” określa się to, co pobudza człowieka do działania i nadaje temu działaniu określony kierunek, a odpowiednikiem tego słowa jest m.in. określenie „potrzeba” czy „wartość”. Natomiast ogół motywów skłaniających człowieka do działania stanowi jego motywację będącą zespołem różnorodnych czynników uświadomionych i nieświadomych, nadających kierunek działaniom, reakcjom uczuciowym i postawom człowieka. Motywacja na gruncie nauk społecznych często jest też rozumiana jako dążenie do osiągnięcia określonych celów i zaspokojenia potrzeb traktowanych jako motyw podjęcia danego działania (Reykowski, 1982, s. 18; Obuchowski, 1983, s. 65; Olechnicki, Załęcki, 2004, s. 134).

Choć zasadniczo potrzeby osób starszych nie różnią się od potrzeb osób w innym wieku (np. potrzeby fizjologiczne, bezpieczeństwa, szacunku i uznania, samorealizacji itd.), to jednak znamienne jest, że potrzeby te zmieniają się w czasie wraz ze zmianą sytuacji społecznej człowieka. Niektóre potrzeby, istotne we wcześniejszych okresach życia człowieka, np. potrzeba posiadania stabilnej czy satysfakcjonującej pracy, tracą na znaczeniu po przejściu na emeryturę, a inne zaczynają się nasilać, np. potrzeba utrzymywania kontaktów z otoczeniem zewnętrznym, potrzeba bycia użytecznym, uznania w środowisku społecznym, spędzania zwiększonej ilości czasu wolnego w satysfakcjonujący i ekspresyjny sposób itp. (szerzej zob. Spyrka-Chlipała, 2014, s. 238). Aby więc poznać i zrozumieć motywy przynależności osób starszych do klubów seniora, należy przyrzeć się roli, jaką odgrywają one na rzecz osób starszych, a w szczególności, jaki jest zakres ich działalności i pełnione przez nie funkcje.

Zwyczajowo kluby seniora są traktowane jako instytucje wsparcia oraz aktywizacji społecznej seniorów w ich lokalnych środowiskach. Jest to jed-

nak, jak zauważyła Agata Chabior (2011, s. 75), dość zawężone postrzeganie ich roli, gdyż pełnią one wiele rozmaitych funkcji na rzecz swoich członków, a oferowane w ich ramach formy działań są różnorodne i dostosowane do zróżnicowanych potrzeb i zainteresowań odbiorców.

Oferta klubów seniora jest szeroka i obejmuje najczęściej działania o tematyce:

- kulturalnej – spotkania autorskie, poetyckie, warsztaty teatralne, muzyczne, wyjazdy na koncerty, do kin, teatrów;
- edukacyjnej – porady i wykłady prowadzone przez specjalistów, np. dotyczące zdrowia i profilaktyki chorób, bezpieczeństwa w ruchu drogowym, kursy obsługi komputera, lektoraty języków obcych, pogadanki i dyskusje na temat higieny, diety, ekologii czy prawa (emerytury i renty);
- integracyjno-towarzyskiej – zabawy taneczne, spotkania okolicznościowe (np. wigilijne, zabawy sylwestrowe, wielkanocne śniadania), wieczorki towarzyskie, ogniska i pikniki, imprezy jubileuszowe;
- manualno-rękodzielniczej – wykonywanie prac plastycznych, ozdób okolicznościowych (np. stroików, kartek świątecznych), organizowanie wystaw i wernisaży prac członków;
- kulinarnej – warsztaty kulinarne, wspólne gotowanie, przygotowywanie potraw na potrzeby lokalnych konkursów, imprez okolicznościowych;
- fizyczno-ruchowej – gimnastyka, zajęcia ruchowe, ćwiczenia prowadzone przez trenerów, rehabilitantów;
- rekreacyjnej – wycieczki na „łono natury”, udział w lokalnych wydarzeniach, imprezach, festynach;
- krajoznawczej – zorganizowane wyjazdy i wycieczki, zwiedzanie miejsc pamięci, obiektów historycznych.

Ponadto organizowane są kółka zainteresowań, hobbyistyczne, sekcje dyskusyjne, wspólne oglądanie filmów, slajdów, czytelnictwo prasy, książek, spotkania międzypokoleniowe, patriotyczne, duchowe i wiele innych form aktywności (Szarota, 2009, s. 88; Chabior, 2011, s. 83; Szpak i in., 2013, s. 82; Młyński, 2018, s. 79).

Biorąc pod uwagę bogatą ofertę zajęć i szeroki zakres działalności klubów seniora, można wyodrębnić szereg funkcji, jakie pełnią te placówki na rzecz swoich uczestników. Należą do nich m.in.: funkcja integracyjna, adaptacyjna, kompensacyjna, terapeutyczna, profilaktyczna,

informacyjna, edukacyjna, prozdrowotna, estetyczna czy opiniotwórcza (Chabior, 2011, s. 80 i 83). Uczestnictwo w klubach seniora służy zaspokajaniu potrzeb rozwojowych osób starszych, daje im poczucie jedności i przynależności do grupy, dostarcza wsparcia psychicznego i jest dla nich źródłem satysfakcji oraz poczucia spełnienia (Szpak i in., 2013, s. 82 i 85). Udział w zajęciach klubowych przeciwdziała marginalizacji osób starszych i jest okazją do poprawy jakości ich życia, m.in. poprzez wyrwanie ich z monotonii życia codziennego i pobudzenie ich aktywności, a także z uwagi na możliwość nawiązania i podtrzymywania relacji z osobami w podobnym wieku (Młyński, 2018, s. 79; Żaba, Straś-Romanowska, 2019, s. 192). Dla wielu seniorów kluby stanowią miejsce wspólnych spotkań, zdobywania wiedzy, umiejętności i kompetencji społecznych, ale też przestrzeń umożliwiającą adaptację do starości, polegającą na zrozumieniu jej sensu i dostrzeżeniu dalszych możliwości rozwojowych (Pikuła, 2020, s. 57–58). Poprzez wzbudzanie aktywności intelektualnej, promowanie zdrowego stylu życia i potrzeby dbałości o własny wygląd, kluby stwarzają możliwość zaakceptowania własnej fizyczności i zachodzących w niej zmian, a tym samym akceptację własnej starości. Co istotne, aktywność osób starszych w klubach seniora wpływa też na kreowanie pozytywnych opinii na temat starości, a tym samym sprzyja przełamywaniu negatywnych stereotypów dotyczących osób starszych (Chabior, 2011, s. 83).

CEL BADAŃ, METODA I CHARAKTERYSTYKA BADANYCH

Przedstawione badania miały charakter wstępnej diagnozy koncentrującej się wokół problematyki motywacji osób starszych do uczestnictwa w zajęciach oferowanych przez kluby seniora. Ich celem było ogólne rozpoznanie tej problematyki, będące podstawą do dalszych, pogłębionych badań w tym zakresie. Celem badań było poznanie i analiza motywów przystępowania osób starszych zamieszkujących środowiska wiejskie do klubów seniora oraz potrzeb, jakie realizują dzięki temu uczestnictwu. Materiał badawczy zgromadzono na podstawie sondażu diagnostycznego z wykorzystaniem techniki ankiety. Badania realizowane były w 2022 r. w dziewięciu klubach seniora funkcjonujących w środowiskach wiejskich w północno-wschodniej części województwa podkarpackiego. Objęto nimi seniorów będących uczestnikami zajęć w następujących klubach: Klub Seniora

w Skowierzynie, Klub Seniora w Zaleszanach, Klub Seniora w Pilchowie, Klub Senior+ w Łowisku, Klub Senior+ w Kamieniu, Klub Senior+ w Brzozie Królewskiej, Klub Senior+ w Sarzynie, Klub Seniora „Złoty Kasztan” w Pysznicy, Klub Senior+ w Kłyżowie. Włącznie w badaniach uczestniczyło 131 seniorów.

Wszystkie kluby, w których realizowano badania, powstały dość niedawno. Najwcześniej utworzony został Klub Seniora w Zaleszanach (w 2017 r.), najpóźniej zaś kluby w Pysznicy i Kłyżowie (w 2021 r.). Większość respondentów przynależy do klubu seniora od samego początku, tj. od chwili jego powstania (59,5%), lub też dołączyła do klubu do kilku miesięcy po jego utworzeniu (22,9%) i tylko stosunkowo niewielu badanych stało się uczestnikiem klubu po upływie co najmniej roku od chwili jego powstania (17,6%).

W literaturze przedmiotu nadmienia się, że aktywność społeczna osób w wieku senioralnym uwarunkowana jest różnymi czynnikami, m.in. takimi jak: płeć (kobiety wyraźnie częściej biorą udział w różnego rodzaju aktywnościach niż mężczyźni), wykształcenie (im jest ono wyższe, tym większa potrzeba aktywności), sytuacja rodzinna (posiadanie dzieci, wnuków, wspólne zamieszkiwanie i silne więzi z rodziną, a także postawy członków rodziny mogą sprzyjać aktywności zewnętrznej seniorów, jednakże rodzina i czas jej poświęcany mogą też stanowić alternatywę dla ewentualnej aktywności zewnętrznej seniorów), stan zdrowia (im lepsza kondycja zdrowotna, tym większy zakres aktywności zewnętrznej seniorów) (Szatur-Jaworska, Błędowski, Dziegielewska, 2006, s. 164; Czapiński, Błędowski, 2014, s. 7; Fiedorczuk, Fiedorczuk-Fidziukiewicz, Fiedorczuk, 2016, s. 126).

Charakteryzując badaną grupę seniorów, należy podkreślić, że zdecydowaną większość stanowią kobiety (83,2%), a tylko zaledwie co szósty badany to mężczyzna (16,8%). Zdecydowana większość z nich to emeryci (90,1%) lub renciści (8,4%). Tylko jedna badana osoba jest zatrudniona w pełnym wymiarze czasu pracy (0,8%), a niektórzy z badanych prowadzą własne gospodarstwo rolne (5,3%). Natomiast ze względu na inne niż płeć i sytuacja na rynku pracy cechy społeczno-demograficzne (np. wiek, poziom wykształcenia, sytuacja rodzinno-mieszkaniowa) badani seniorzy stanowią już dość zróżnicowaną grupę.

Wśród respondentów istnieje duża rozpiętość wiekowa. Najmłodszy uczestnik badania miał 54 lata, najstarszy zaś – 92 lata. Przeważająca część respondentów to osoby pomiędzy 60. a 74. r.ż., przy tym osoby w wieku

60–64 lata stanowią 21,4% ogółu badanych, osoby w wieku 65–69 lat – 31,3%, a osoby w wieku 70–74 lata – 26% ogółu respondentów. Dwóch uczestników badania miało mniej niż 60 lat (1,5% badanych), a co piąty respondent to osoba w wieku 75 lub więcej lat (19,9%).

Badanych seniorów różni też stan cywilny. Ponad połowa respondentów to osoby pozostające w związkach małżeńskich (52,7%), a ponad 1/3 badanych (37,4%) to wdowy i wdowcy. 5,3% ogółu respondentów to kawalero-wie lub panny. Osoby rozwiedzione stanowią 2,3% badanych, podobnie też osoby żyjące w związkach nieformalnych (2,3%).

Wyraźnie zróżnicowana jest też sytuacja rodzinno-mieszkaniowa seniorów. Zdecydowana większość badanych posiada przynajmniej jedno dziecko (90,1%) oraz wnuki (87,8%), a co czwarty respondent także prawnuki (25,62%). Jednakże ponad połowa badanych mieszka wyłącznie ze swoim współmałżonkiem (32,1%) lub samotnie (19,1%). Natomiast w rodzinie dwupokoleniowej (np. z dzieckiem/dziećmi i nierzadko też ze współmałżonkiem) mieszka 21,4% badanych seniorów, w rodzinie trzypokoleniowej (z dzieckiem, wnukami i rzadziej również ze współmałżonkiem) mieszka 23,7% respondentów, a w rodzinie czteropokoleniowej (z dzieckiem, wnukami i prawnukiem) tylko jedna osoba (0,8%). Pozostali badani (cztery osoby, tj. 3,1% ogółu badanych) mieszkają wspólnie z członkami rodziny pochodzenia, tj. z rodzeństwem i/lub członkami ich rodzin.

Ze względu na poziom wykształcenia najliczniejszy odsetek ankietowanych legitymuje się wykształceniem zasadniczym zawodowym (32,1%), ale niewiele mniej badanych posiada wykształcenie podstawowe (30,5%). Wykształcenie średnie ma niespełna co czwarty respondent (23,7%), a pozostali legitymują się wykształceniem policealnym lub wyższym (po 6,9% wskazań).

Badanych seniorów różnią też subiektywne odczucia związane z własną kondycją zdrowotną. Zdecydowana większość z nich ocenia swój stan zdrowia jako „przeciętny” (44,3%) lub „raczej dobry” (40,5%). Tylko niespełna 5% badanych ocenia swoją kondycję zdrowotną jako „bardzo dobrą”, a ok. 8% badanych – jako „raczej złą”. Warto nadmienić, że żaden z badanych seniorów nie oceniał swojego stanu zdrowia w kategoriach „bardzo zły”, 3,1% badanych zaś nie potrafiło jednoznacznie ocenić swej kondycji zdrowotnej (osoby te zaznaczyły odpowiedź „trudno powiedzieć”).

WYNIKI BADAŃ

W badaniach nad aktywnością osób starszych wykształcenie wymienia się jako ten czynnik, który stymuluje wzrost poziomu ich aspiracji i dążenie do aktywnego uczestnictwa w życiu społecznym. Poziom wykształcenia okazuje się też ważną zmienną wpływającą na opinie i preferencje seniorów (Czapiński, Błędowski, 2014, s. 7 i 65). Stąd też, dla potrzeb analizy uzyskanych rezultatów badań, respondentów podzielono na trzy grupy: grupa I – osoby z wykształceniem podstawowym (30,5% – 40 osób); grupa II – osoby legitymujące się wykształceniem zasadniczym zawodowym (32,1% – 42 osoby); grupa III – osoby z wykształceniem co najmniej średnim (37,4% – 49 osób).

Podejmując problem motywacji seniorów do uczestnictwa w zajęciach klubowych, należy zwrócić uwagę, skąd pozyskali informację o powstających czy już istniejących klubach w ich społecznościach lokalnych. Takie dane pośrednio dostarczają informacji o sposobach motywowania respondentów do tego rodzaju aktywności, a więc czy seniorzy samodzielnie pozyskali taką informację, czy może zostali zachęcenii do uczestnictwa przez inne osoby w swoim otoczeniu.

Tabela 1.

Źródła informacji o działalności klubu a poziom wykształcenia badanych (dane w proc.)

Źródła informacji	Grupa I N = 40	Grupa II N = 42	Grupa III N = 49	Ogółem N = 131
Znajomi, sąsiedzi	37,5	59,5	49,0	48,9
Pracownik socjalny	40,0	9,5	8,2	18,3
Członkowie rodziny	10,0	14,3	16,3	13,7
Plakaty, ulotki w gminie	5,0	11,9	14,3	10,7
Ogłoszenia w lokalnej prasie, radio	5,0	2,4	2,0	3,1
Koordinator, opiekun klubu	2,5	2,4	4,1	3,1
Informacje w internecie	0,0	0,0	6,1	2,3
Chi-kwadrat = 25,36 (df= 12) p = 0,013, V Kramera = 0,31				

Źródło: badania własne.

Dane zawarte w tabeli 1 dowodzą, że głównym źródłem informacji o funkcjonowaniu klubów seniora w środowiskach wiejskich są przede wszystkim znajomi i sąsiedzi osób starszych (48,9% ogółu wskazań), a już wyraźnie rzadziej informacje takie są przekazywane seniorom przez pracowników socjalnych (18,3%), członków rodziny (13,7%) czy pozyskiwane z ulotek i plakatów dystrybuowanych w instytucjach publicznych na terenie gminy (10,7%).

Badani z wykształceniem co najmniej zasadniczym zawodowym częściej od badanych z wykształceniem podstawowym jako źródło informacji o klubie seniora wskazali znajomych/sąsiadów, a rzadziej pracownika socjalnego. Zależność między zmiennymi jest istotna statystycznie ($\text{Chi-kwadrat} = 25,36, p < 0,05$) oraz odznacza się wyraźną siłą związku (V Kramera = 0,31). Warto też zwrócić uwagę, że osoby legitymujące się wykształceniem zasadniczym zawodowym ponad dwukrotnie częściej (11,9%), a osoby z wykształceniem co najmniej średnim prawie trzykrotnie częściej (14,3%) niż seniorzy z wykształceniem podstawowym (5%) dowiedziały się o funkcjonowaniu klubu za pośrednictwem ulotek i plakatów, częściej też były informowane o takiej działalności przez członków swojej rodziny. Dane te mogą sugerować, że seniorzy z wykształceniem co najmniej zawodowym utrzymują szersze kontakty w otoczeniu zewnętrznym niż badani z wykształceniem podstawowym i są bardziej aktywni na terenie swojej gminy. Natomiast osoby z wykształceniem podstawowym najczęściej pozyskiwały informację o działalności klubu od pracownika socjalnego (40%), a rzadziej informowane były przez swoich znajomych i sąsiadów (37,5) i częściej niż badani z pozostałych grup dowiedziały się o utworzeniu klubu z ogłoszeń w lokalnej prasie czy radio, co sugerować może, że prowadzą one bardziej domocentryczny tryb życia niż pozostali ankietowani.

Głównymi motywami przystępowania do klubów seniora było dla ogółu badanych: pragnienie nawiązania nowych znajomości (51,5%), spędzania wolnego czasu w aktywny sposób (49,6%) oraz nauczenia się czegoś nowego (38,9%). Średnio co szósty respondent dołączył do klubu z uwagi na odczuwaną samotność (17,6%), a prawie co ósmy z uwagi na nadmiar wolnego czasu i brak pomysłów na jego zagospodarowanie (13%).

Tabela 2.*Motywy przystąpienia do klubu a poziom wykształcenia badanych (dane w proc.)*

Motywy	Grupa I N = 40	Grupa II N = 42	Grupa III N = 49	Ogółem N = 131
Chęć nawiązania nowych znajomości	47,5	47,6	57,1	51,1
Chi-kwadrat = 1,13 ($df = 2$) $p = 0,57$, V Kramera = 0,09				
Chęć spędzania czasu w aktywny sposób	42,5	61,9	44,9	49,6
Chi-kwadrat = 3,78 ($df = 2$) $p = 0,15$, V Kramera = 0,17				
Chęć nauczenia się czegoś nowego	32,5	38,1	44,9	38,9
Chi-kwadrat = 1,44 ($df = 2$) $p = 0,49$, V Kramera = 0,10				
Odczuwana samotność	32,5	16,7	6,1	17,6
Chi-kwadrat = 10,62 ($df = 2$) $p = 0,005$, V Kramera = 0,28				
Nadmiar wolnego czasu	17,5	9,5	12,2	13,0
Chi-kwadrat = 1,19 ($df = 2$) $p = 0,55$, V Kramera = 0,09				
Inne (udział w wycieczkach)	0,0	2,4	2,0	1,5
Chi-kwadrat = 0,91 ($df = 2$) $p = 0,63$, V Kramera = 0,08				

Źródło: badania własne.

Dane procentowe nie sumują się do 100, gdyż badani mogli wskazać maksymalnie trzy odpowiedzi.

Poziom wykształcenia respondentów różnicuje deklarowane przez nich motywy przystępowania do klubów seniora. Osoby z wykształceniem co najmniej średnim częściej niż pozostali badani decydowały się na udział w zajęciach klubowych motywowane pragnieniem nawiązania nowych znajomości z osobami w podobnym wieku (57,1%) oraz dążeniem do zdobywania nowej wiedzy (44,9%). Seniorzy legitymujący się wykształceniem zasadniczym zawodowym częściej niż inni badani przystępowali do klubów, aby aktywnie spędzać czas wolny (61,9%), a także częściej niż osoby z wykształceniem podstawowym wyrażali pragnienie zdobywania nowej wiedzy (38,1%). Natomiast osoby legitymujące się wykształceniem podstawowym, dwukrotnie częściej niż seniorów z wykształceniem zawodowym i ponad pięciokrotnie częściej niż osoby posiadające wykształcenie co najmniej średnie, do udziału w klubie motywowała odczuwana samotność (32,5%).

Analiza statystyczna dowiodła, że im niższym poziomem wykształcenia legitymowali się badani seniorzy, tym częściej deklarowali, że motywem przystąpienia do klubu była odczuwana przez nich samotność. Zależność ta jest istotna statystycznie (Chi-kwadrat = 10,62, $p < 0,01$), a siła związku jest dość wyraźna (V Kramera = 0,28). Warto również zauważyć, że respondenci z wykształceniem podstawowym częściej niż pozostali badani zdecydowali się na udział w zajęciach klubowych z uwagi na nadmiar wolnego czasu i brak pomysłów na jego zagospodarowanie (17,5%).

Podczas analizy przynależności osób starszych do klubów seniora istotne jest również to, jakie dostrzegają oni korzyści z udziału w zajęciach klubowych. Motywacja rozumiana jako „psychologiczny stan przyczyniający się do stopnia, w jakim człowiek się w coś angażuje”, obejmuje bowiem nie tylko te czynniki, które powodują i wytyczają ludzkie działanie, lecz także te, które to działanie podtrzymują (Piechota, 2014, s. 87). Stąd też subiektywnie odczuwane korzyści z przynależności do klubu seniora są niewątpliwie istotne z punktu widzenia decyzji seniorów o kontynuowaniu uczestnictwa w klubie i korzystaniu z wybranych zajęć oferowanych przez placówkę. Badanych zapytano więc, jakie są ich najważniejsze odczucia związane z uczestnictwem w klubach. Dane w tym zakresie ilustruje tabela 3.

Seniorzy dostrzegają różne korzyści związane z przynależnością do klubów, przy czym najczęściej wymieniają: poczucie satysfakcji z nawiązania kontaktów z osobami w podobnym wieku (43,5%), zadowolenie z możliwości dzielenia z nimi swoich zainteresowań (38,2%) oraz ogólną poprawę własnego samopoczucia (35,1%). Ponadto co czwarty respondent deklaruje też, że ma poczucie, iż robi coś ważnego dla siebie (26%), prawie co piąty odczuwa zadowolenie z możliwości podtrzymania swojej aktywności fizycznej (19,1%), a co dziesiąty także aktywności intelektualnej (9,9%).

Na podstawie rozkładu odpowiedzi w poszczególnych grupach badanych dostrzec można pewne różnice deklarowanych przez seniorów wartości związanych z uczestnictwem w klubie. Respondenci z wykształceniem co najmniej średnim najczęściej wymieniają poczucie satysfakcji z nawiązania kontaktów z innymi osobami oraz możliwość dzielenia z nimi swoich zainteresowań (po 49% wskazań). Seniorzy legitymujący się wykształceniem zasadniczym zawodowym najliczniej wymieniają nie tylko poczucie zadowolenia z nawiązania kontaktów z osobami w podobnym wieku (47,6%), lecz także nierzadko ogólną poprawę własnego

Tabela 3.

Odczuwane korzyści z uczestnictwa w klubie a poziom wykształcenia badanych (dane w proc.)

Korzyści z uczestnictwa w klubie	Grupa I N = 40	Grupa II N = 42	Grupa III N = 49	Ogółem N = 131
Poczucie satysfakcji z nawiązania kontaktów z osobami w podobnym wieku	32,5	47,6	49,0	43,5
Chi-kwadrat = 2,86 ($df = 2$) $p = 0,24$, V Kramera = 0,15				
Zadowolenie z możliwości dzielenia doświadczeń i zainteresowań z innymi	35,0	28,6	49,0	38,2
Chi-kwadrat = 4,24 ($df = 2$) $p = 0,12$, V Kramera = 0,18				
Ogólna poprawa samopoczucia, zadowolenia z życia	42,5	35,7	30,6	35,1
Chi-kwadrat = 0,86 ($df = 2$) $p = 0,65$, V Kramera = 0,08				
Poczucie, że robię coś ważnego dla samego/samej siebie	27,5	31,0	20,4	26,0
Chi-kwadrat = 1,38 ($df = 2$) $p = 0,50$, V Kramera = 0,10				
Zadowolenie z możliwości zwiększenia lub utrzymania sprawności fizycznej	17,5	26,2	14,3	19,1
Chi-kwadrat = 2,17 ($df = 2$) $p = 0,34$, V Kramera = 0,13				
Zadowolenie z możliwości zwiększenia lub utrzymania sprawności intelektualnej	5,0	4,8	18,4	9,9
Chi-kwadrat = 6,24 ($df = 2$) $p = 0,04$, V Kramera = 0,22				
Poczucie bycia potrzebnym, ważnym w oczach innych osób	5,0	7,1	8,2	6,9
Chi-kwadrat = 0,35 ($df = 2$) $p = 0,84$, V Kramera = 0,05				

Źródło: badania własne.

Dane procentowe nie sumują się do 100, gdyż badani mogli wskazać maksymalnie trzy odpowiedzi.

samopoczucia (35,7%). Natomiast osoby z wykształceniem podstawowym najczęściej podkreślają ogólną poprawę własnego samopoczucia w związku z przynależnością do klubu (42,5%), ale też ważną wartością jest dla nich możliwość dzielenia z innymi swoich zainteresowań (35%). Jeśli chodzi o inne wskazania, warto podkreślić, że zadowolenie z możliwości podtrzymania swojej sprawności fizycznej najczęściej deklarują badani z wykształceniem zasadniczym zawodowym (26,2%), najrzadziej zaś osoby z wykształceniem minimum średnim (14,3%). Natomiast satysfakcję z możliwości podtrzymania aktywności intelektualnej wymieniają głównie badani z wykształceniem co najmniej średnim (18,4%) i już ponad trzykrotnie rzadziej pozostali respondenci (po ok. 5% wskazań). Analiza statystyczna dowiodła, że im wyższym poziomem wykształcenia legitymują się badani, tym częściej do kontynuowania uczestnictwa w klubie motywuje ich dostrzegana możliwość zwiększenia lub utrzymania sprawności intelektualnej. Zależność ta jest istotna statystycznie (Chi-kwadrat = 0,35, $p < 0,05$), jednak siła związku jest nieznaczna (V Kramera = 0,22).

Różnorodne odczucia seniorów związane z ich przynależnością do klubów są niewątpliwie efektem szerokiej i zróżnicowanej oferty zajęć kierowanej do uczestników przez tego rodzaju placówki oraz licznych funkcji, jakie mogą one pełnić na rzecz osób starszych. Stąd też każdy senior znajdzie w nich „coś dla siebie”, co wpisywać się będzie w jego indywidualne potrzeby i oczekiwania, a co potwierdzać mogą dane dotyczące poziomu satysfakcji badanych z uczestnictwa w zajęciach klubowych (zob. tabela 4).

Tabela 4.

Poziom satysfakcji z uczestnictwa w klubie a wykształcenie badanych (dane w proc.)

Deklarowany poziom satysfakcji	Grupa I N = 40	Grupa II N = 42	Grupa III N = 49	Ogółem N = 131
bardzo zadowolony	82,5	78,6	79,6	80,2
raczej zadowolony	15,0	19,0	20,4	18,3
trudno powiedzieć	2,5	2,4	0,0	1,5
Chi-kwadrat = 1,61 ($df = 4$) $p = 0,81$, V Kramera = 0,08				

Źródło: badania własne.

Analiza statystyczna danych nie wykazała istotnego statystycznie związku ($p > 0,05$) pomiędzy poziomem wykształcenia badanych a stopniem ich satysfakcji z uczestnictwa w klubie ($p > 0,05$). Niemal wszyscy badani seniorzy na pytanie o stopień tej satysfakcji deklarowali wysoki (80,2%) lub przynajmniej umiarkowany poziom zadowolenia (18,3%). Jedynie dwie osoby nie potrafiły jednoznacznie określić swojego poziomu satysfakcji i udzielały na to pytanie odpowiedzi „trudno powiedzieć”. Należy też podkreślić, że nikt z badanych nie wskazywał, iż jest niezadowolony z przynależności do klubu seniora.

PODSUMOWANIE

Badania nad motywacją osób starszych, będących uczestnikami klubów seniora, mają nie tylko wartość poznawczą, lecz także praktyczną dla podmiotów tworzących tego rodzaju placówki. Z różnych badań wynika, że seniorzy wciąż jeszcze są mało aktywni w środowiskach pozadomowych, rzadko korzystają z ofert kulturalno-edukacyjnych w swoim miejscu zamieszkania, a swój czas wolny często spędzają w sposób indywidualny, oglądając telewizję, słuchając radia, czytając książki czy prasę (Słowińska, 2019; Szarota, 2018), stąd też dla podmiotów realizujących programy aktywizacyjne nierzadko problemem jest odpowiednie zmotywowanie osób starszych do udziału w tego rodzaju inicjatywach (Jarząbek, Trojanowska, Wincewicz, 2020, s. 48–49).

Jak dowiodły zaprezentowane badania, u podstaw motywowania osób starszych do uczestnictwa w klubach seniora ważną rolę odgrywa informacja o możliwości dołączenia do takiej placówki przekazywana przez znajomych i sąsiadów, gdyż prawie połowa badanych dołączyła do klubu dzięki informacji pozyskanej właśnie od znajomych (por. Jarząbek i in., 2020, s. 44). Ważną rolę w tym zakresie mogą też odgrywać pracownicy socjalni, w szczególności w przypadku osób o niskim poziomie wykształcenia, osamotnionych, nieutrzymujących szerszych kontaktów w swoim otoczeniu społecznym, jak również członkowie rodzin osób starszych. Natomiast tym, co głównie motywuje osoby starsze do przystąpienia do klubów seniora, jest dążenie do nawiązania nowych znajomości z osobami w podobnym wieku, a także pragnienie spędzania czasu wolnego w aktywny sposób oraz zdobywania nowej wiedzy. Uzyskane wyniki są zbieżne z wynikami badań innych autorów dowodzących, że seniorom angażującym się w różne formy

aktywności (np. aktywność kulturalna, edukacyjna czy turystyczna) przyświeca przede wszystkim potrzeba nawiązywania i pielęgnowania relacji z innymi ludźmi, dążenie do podtrzymania własnej aktywności oraz poszerzania swojej wiedzy i doświadczeń (Kałużny, 2014, s. 88; Oleśniewicz, Widawski, 2015, s. 21; Słowińska, 2019, s. 392).

Badania dowiodły też, że poziom wykształcenia różnicuje częstotliwość wskazywanych przez respondentów motywów dołączania do klubów seniora. Osoby z wykształceniem co najmniej średnim częściej niż osoby o niższym poziomie wykształcenia pragną integrować się z innymi seniorami oraz rozwijać i pogłębiać swoją wiedzę, a osoby z wykształceniem zasadniczym zawodowym chcą przede wszystkim aktywnie spędzać swój czas wolny. Natomiast osoby z wykształceniem podstawowym częściej niż innych badanych do uczestnictwa w klubie seniora motywuje odczuwana samotność, a także brak pomysłu na zagospodarowanie czasu wolnego.

Seniorzy dostrzegają różne korzyści wynikające z uczestnictwa w zajęciach klubowych, przy czym najczęściej jest to poczucie satysfakcji z nawiązania kontaktów oraz zadowolenie z możliwości dzielenia pasji i zainteresowań z innymi seniorami. Tak więc głównym motywem zarówno przystępowania do klubów seniora, jak i dalszego angażowania się w jego działalność jest potrzeba budowania i rozwijania relacji interpersonalnych z osobami w podobnym wieku. Motyw ten, jak dowodzą badania Brenta Beggsa i jego zespołu (2014, s. 181–182) jest dominującym u podstaw aktywnego spędzania wolnego czasu przez osoby w wieku senioralnym. Dlatego, jak utrzymują badacze, wszelkie działania podtrzymujące aktywność osób starszych powinny przede wszystkim koncentrować się na budowaniu określonego środowiska społecznego osób starszych, a w dalszej kolejności na kształtowaniu i rozwijaniu określonych umiejętności seniorów (Beggs i in., 2014).

Podsumowując, należy wskazać, że zdecydowana większość seniorów deklaruje wysoki poziom satysfakcji z udziału w zajęciach klubowych. Przynależność do klubu wiąże się z poczuciem satysfakcji z powodu nawiązania i utrzymywania kontaktów z innymi seniorami, współdzielenia z nimi zainteresowań, jak również przyczynia się do poprawy ich samopoczucia i ogólnego zadowolenia z życia. I wartości te osoby starsze cenią bardziej niż związaną z uczestnictwem w klubie możliwość „robienia czegoś ważnego dla siebie” czy też zwiększenia i utrzymania sprawności fizycznej bądź intelektualnej. Tak więc kluby seniora pełnią na rzecz swoich uczestników

przede wszystkim funkcję integracyjną, adaptacyjną oraz terapeutyczną, co jest niezwykle istotne, jeśli chodzi o poprawę jakości życia seniorów oraz ich pozytywną adaptację do starości.

BIBLIOGRAFIA

- Beggs, B. i in. (2014). Leisure motivation of older adults in relation to other adult life stages. *Activities, Adaptation & Aging*, 38(3), 175–187.
- Chabior, A. (2011). Kluby seniora miejscem uczestnictwa kulturalnego i animacji społeczno-kulturalnej. W: Z. Szarota (red.), *Aktywizacja, rozwój, integracja – ku niezależnej starości* (t. 2, s. 73–84). Kraków: Krakowskie Towarzystwo Edukacyjne sp. z o.o. – Oficyna Wydawnicza AFM.
- Czapiński, J., Błędowski, P. (2014). *Aktywność społeczna osób starszych w kontekście percepcji Polaków. Diagnoza Społeczna 2013. Raport tematyczny*. Warszawa: MPiPS i CRZS.
- Fiedorczyk, A., Fiedorczyk-Fidziukiewicz, J., Fiedorczyk, I. (2016). Wpływ edukacji na zdrowie psychiczne osób starszych. W: M. Cybulski, E. Krajewska-Kułak (red.), *Edukacja prozdrowotna seniorów jako szansa na pomyślne starzenie się na przykładzie miasta Białegostoku* (s. 117–138). Białystok: Miasto Białystok.
- Gołdys, A., Krzyżanowska, Ł., Stec, M., Ostrowski, Ł. (2012). *Zoom na UTW. Raport z badania*. Warszawa: Towarzystwo Inicjatyw Twórczych „ę”. <https://nck.pl/badania/raporty/zoom-na-utw> (dostęp: 11.06.2023).
- Jarząbek, A., Trojanowska, M., Wincewicz, A. (2020). *Behawioralnie o polityce aktywizacji seniorów*. Warszawa: Polski Instytut Ekonomiczny.
- Kałużny, R. (2014). Aktywność edukacyjno-zawodowa seniorów formą zagospodarowania czasu na emeryturze. *Edukacja Dorosłych*, 2, 79–90.
- Młyński, J. (2018). Aktywność seniorów w środowisku lokalnym. *Studia nad Rodziną UKSW*, 3(48), 69–86.
- Obuchowski, K. (1983). *Psychologia dążeń ludzkich*. Warszawa: PWN.
- Olechnicki, K., Załęcki, P. (2004). *Słownik socjologiczny*. Toruń: Wydawnictwo Graffiti BC.
- Oleśniewicz, P., Widawski, K. (2015). Motywy podejmowania aktywności turystycznej przez osoby starsze ze stowarzyszenia promocji sportu Fan. *Rozprawy Naukowe Akademii Wychowania Fizycznego we Wrocławiu*, 51, 15–24.
- Piechota, K. (2014). Motywacja do pracy wolontariuszki. *Acta Universitatis Nicolai Copernici*, XLI(2), 83–96.
- Pikuła, N.G. (2020). Aktywność edukacyjna w wybranych placówkach działających na rzecz osób starszych. *Edukacja Ustawiczna Dorosłych*, 2(109), 53–63.
- Reykowski, J. (1982). *Z zagadnień psychologii motywacji*. Wyd. 3. Warszawa: WSiP. *Rząd przeznaczy 300 mln zł na program „Senior+”*. <https://www.portalsamorzadowy.pl/polityka-i-społeczenstwo/rzad-przeznaczy-300-mln-zl-na-program-senior,464129.html> (dostęp: 6.09.2023).

- Rynkowska, D. (2016). Rola i znaczenie aktywności społecznej seniorów. *Annales Universitatis Mariae Curie-Skłodowska. Lublin – Polonia*, XLI(2), 91–101.
- Sienkiewicz-Wilowska, J.A. (2017). Seniorzy na terenach wiejskich – możliwości i ograniczenia rozwoju. *Studia Edukacyjne*, 44, 377–385.
- Słowińska, S. (2019). Aktywność kulturalna osób starszych pomiędzy autotelicznością a instrumentalnością. *Dyskursy Młodych Andragogów*, 20, 383–396.
- Spyrka-Chlipała, R. (2014). Uwarunkowania i struktura potrzeb życiowych seniorów. *Roczniki Teologiczne*, LXI(1), 235–247.
- Szarota, Z. (2009). Seniorzy w przestrzeni kulturalno-edukacyjnej społeczeństwa wiedzy. *Chowanna*, 2, 77–96.
- Szarota, Z. (2018). Powszednia aktywność wiejskich seniorów (wymiar społeczno-edukacyjny i kulturalny). *Pedagogika Społeczna*, 3(69), 235–252.
- Szatur-Jaworska, B., Błędowski, P., Dziągiewska, M. (2006). *Podstawy gerontologii społecznej*. Warszawa: ASPRA JR.
- Szpak, M., Jania, K., Mochel, D., Ożóg, K., Pilip, W., Rybak, P. (2013). Zarządzanie jakością życia w wieku senioralnym: uczestnictwo w Klubach Seniora jako forma zapobiegania depresji. *Państwo i Społeczeństwo*, 13(2), 71–86.
- Żaba, M., Straś-Romanowska, M. (2019). Jakość życia, samoskuteczność a otrzymywane wsparcie społeczne kobiet – członkiń klubów seniora. *Gerontologia Polska*, 27, 191–195.

OLDER PEOPLE'S MOTIVES FOR PARTICIPATION IN SENIOR CLUBS. ON THE EXAMPLE OF RESEARCH IN RURAL ENVIRONMENTS IN THE PODKARPACKIE VOIVODESHIP

ABSTRACT

The article presents preliminary results of research conducted among participants of senior clubs. The aim of this article is to try to answer the question of what are the motives for older people's participation in senior clubs. The data from surveys carried out in nine senior clubs in rural environments in the north-eastern part of the Podkarpackie Voivodeship. The research covered 131 seniors. The statistical analysis of research results proved that the main reasons for older people joining senior clubs are: the desire to make new friends with people of a similar age, as well as the desire to spend spare time in an active way and the need to acquire a new knowledge.

The research has also proven that the level of education of respondents differentiates their declared reasons for joining senior clubs. Seniors with at least secondary education want to integrate with other older people and to develop and deepen their knowledge more often than respondents with a lower level of education. Seniors with vocational education mainly want to spend their spare time actively. Seniors with primary education are motivated more often than other respondents by loneliness and a lack of ideas on how to manage their spare time. Research on the motives for older people's participation in senior

clubs may have not only cognitive but also practical value. They may be useful for institutions implementing activation programs for older people in local communities, especially when the problem is to properly motivate older people to participate in this type of initiatives.

KEYWORDS: senior club, motives for participation, elder people